

Europeus, Antígona

“**A**mb Europa passa com allò que li passava a sant Agustí amb el temps: quan no és pregunta què és, se sap què és, però quan es pregunta, ja no se sap”, escrivia fa pocs dies Claudio Magris en un diari italià. Vol dir, explica l'escriptor, que si per Europa entenem no solament una expressió geogràfica o un projecte polític, sinó també una civilització, una manera de ser, una pertinença cultural, és difícil –i fins i tot també retòric– parlar-ne o fer-ne tema de debat: “Europa al divan”, deia la portada d'aquest setmanari, i no sabem a quin psiquiatre ha de contar els seus conflictes profunds, les seues penes, ni en què pot consistir la curació de la malalta angoixada. Acceptem, com a realitat mínima i bàsica, que aquesta Europa, o almenys la que en diem “occidental” (que suposem que vol dir “sense Rússia”), és en efecte una civilització, un espai de pertinença cultural on en gran mesura ens sentim a casa, on sentim que fora dels límits d'un Estat i fins i tot d'una llengua, ens podem trobar amb un aire familiar que ens desperta només una mínima estranyesa. Europa és aquell espai on trobem esglésies i palaus, edificis històrics, catedrals, carrers i places, botigues, jardins i mercats, que, si no sempre són exactament com els del propi país, sí que són familiars i pròxims. I es pot viure aquest sentit de pertinença, afirma Magris, aquest “sentir-se a casa”, fins i tot fora del propi Estat o de la pròpia llengua, igual com es viu l'amor per un paisatge familiar o per una persona propera, o es pot contar, fer-lo sentir de manera indirecta, a través de la literatura. “Ser europeu” no és únicament un concepte, ni l'adhesió intel·lectual a un projecte, ni la fe o l'esperança en unes institucions comunes. Ser europeu és també poder passejar per Florència, París, Amsterdam o Praga, viatjar per Portugal, Normandia o Sicília, i sentir que no són ciutats ni paisatges exòtics, que poden ser llocs amb personalitat molt forta, però també són espais on ens trobem “a casa”: almenys tant com (per a un viatger valencià, per exemple) puguen ser-ho Sevilla, Castella o Astúries. D'aquestes sensacions tan intenses i pròximes, puc donar-ne fe sobre el fonament reforçat per

Joan Francesc Mira

molts anys de camins i de passejades, una part de les quals vaig recollir en un llibre que es diu *Europeus. Retrat en setanta imatges*. I amb setanta imatges n'hi ha prou per entendre i sentir què és Europa.

Es pot i es deu parlar dels problemes concrets que té avui aquesta Europa –recorda també Claudio Magris–, de tot allò que afavoreix o frena el procés de la seua unificació real, de les possibilitats i dificultats d'arribar algun dia, a pesar de la gravíssima crisi actual, a un verdader Estat europeu. I es pot i es deu, continua, parlar de l'euro, de la desocupació, de la immigració, o de la necessitat de lleis bàsiques comunes. Es pot parlar de tot això, i de la definició d'un projecte polític: per contra, seria arriscat voler definir amb detall una cultura europea. Però no cal, dic jo, mentre tinguem presents els trets fonamentals que en defineixen l'experiència de la “cosa pública”: des de la democràcia de la polis grega fins al pensament estoic i cristià amb el seu concepte de persona, des del dret romà amb la seua tutela concreta de l'individu fins a l'humanisme que en fa la mesura de totes les coses, des del liberalisme que proclama els seus drets i llibertats intocables fins a la socialdemocràcia que es preocupa del seu exercici concret per poder viure una vida digna, al llarg de tot aquest trajecte el protagonista de la civilització europea és l'individu: aquest individu que Kant proclama que és un fi i no un mitjà, i que l'art i la literatura representen i exposen en la seua irrepètible i inexhaurible complexitat. A pesar d'una història violenta i turbulenta (no més que la d'altres grans espais, com els de l'Índia, la Xina o l'islam), la civilització europea conté un gran potencial antitotalitari, conclou Magris, i és cert, i ha estat el “bressol dels drets humans” i de principis universals que van més enllà d'horitzons històricament limitats, herència potser d'aquelles paraules d'Antígona, quan afirma que hi ha “lleis no escrites dels déus”, les lleis profundes de la dignitat humana, que cap llei o decret de l'Estat no pot violar. Antígona, doncs, una columna jònica, un poblet provençal, una catedral gòtica, Vermeer i l'*Encyclopédie Française*.

“El protagonista de la civilització europea és l'individu: aquest individu que Kant proclama que és un fi i no un mitjà, i que l'art i la literatura representen i exposen en la seua irrepètible i inexhaurible complexitat”